

BARTIS ELŐD

A megbízási szerződés szabályozásának történeti vázlata Romániában

A Historical Outline of the Rules Governing the Contract of Mandate in Romania

Abstract: The study constitutes a brief historical overview of the development of the contract of mandate, as regulated in Romanian law. Firstly, the roots of this contract in antiquity and in Roman law are discussed, and the evolution of its major characteristics are revealed. Subsequently, the author presents the regulations applicable to the contract of mandate under the first modern codifications of Romanian civil law in the Calimach and Caragea codes, the Commercial Code of Wallachia of 1840, the Romanian Civil code of 1864, the Commercial Code of 1887, and the Civil Code of 2009, currently in force. The author presents the major historic evolutions of the Romanian regulation pertinent to the nature of the contract, the parties, their remuneration, the effects of the contract inter partes and towards third persons as well as the changes in regulatory logic from the differentiation of commercial and civil mandate to the unification of the two institutions in the Civil Code of 2009.

Keywords: contract of mandate, historical development, Calimach Code, Caragea Code, Civil code, Romania.

Összefoglaló: A tanulmány történeti áttekintését adja a megbízási szerződést szabályozó normák fejlődésének a román jogban. Először ismerteti e szerződés ókori és római jogi gyökereit és főbb jellemzőinek fejlődését. Ezt követően bemutatja a megbízási szerződésre alkalmazandó normákat a román polgári jog első modern kodifikációit képező Calimach és Caragea törvénykönyvei, a havasalföldi 1840. évi Kereskedelmi törvénykönyv, az 1864. évi Polgári törvénykönyv, az 1887. évi Kereskedelmi törvénykönyv, majd a hatályos 2009. évi Polgári törvénykönyv alapján. A szerző kifejti a romániai szabályozás történeti fejlődésének legfontosabb mozzanatait, a szerződés természete, a felek és javadalmazásuk, a szerződés felek közötti és harmadik személyek vonatkozásában kifejtett joghatásai szempontjából, valamint a polgári és kereskedelmi megbízást korábban elkülönítő szabályozási logika megváltozására nézve, a két intézmény – a 2009. évi Polgári törvénykönyvvel megtörtént – egyesítése kapcsán.

Kulcsszavak: megbízási szerződés, történeti fejlődés, Calimach törvénykönyv, Caragea törvénykönyv, Polgári törvénykönyv, Románia.

1. Bevezető gondolatok

Jelen tanulmányban a megbízási szerződés kialakulását, fejlődésének vonalát és szabályait szeretném bemutatni a román polgári jogban. Egy ilyen jogtörténeti elemzés kezdetének szükségszerűen a római jogig kell visszanyúlnia, hiszen az onnan ismert *mandatum* intézménye a mai jogrendszerekben többfajta formát öltő megbízási szerződés gyökere. Látni fogjuk azonban, hogy a megbízás, illetve az annak elméleti alapját jelentő képviselő intézményének csírái más antik jogrendszerekben is kibontakozóban voltak.

Bár elemzésem visszanyúlik a megbízás gyökeréig, részletesebben a XIX. század utáni jogalkotást fogom bemutatni, ugyanis a részletszabályok tekintetében ez áll közvetlen kapcsolatban a jelenleg hatályos normákkal. Az 1864-es Polgári törvénykönyv rendelkezései mellett a román fejedelemségek általában kevésbé taglalt törvénykönyveinek megbízásra vonatkozó részét is bemutatom.

A megbízásra vonatkozó összes részletszabály ismertetése meghaladná jelen tanulmány kereteit, ezért minden korszak esetében a megbízás formáit, jellemzőit, joghatásait, a felek kötelezettségeit és felelősségét, a megbízás megszűnésének okait és hatásait emeltem ki, ugyanis ezek azon kérdéskörök, amelyek a legtöbb változást mutatták.

A megbízási szerződés történeti szálainak vizsgálata elválaszthatatlan magának a képviselő intézményének vizsgálatától. A társadalomnak és a jogrendszereknek előbb a képviselő elvi lehetőségét kell elfogadnia ahhoz, hogy később ezt intézményesített formájában a megbízási szerződés keretében tárgyalhassa, így elemzésem is szükségszerűen kitér a megbízás mellett a képviselő kérdésre.

2. Fogalomtisztázás

A képviselő annyit jelent, hogy egy jogalany – akár természetes, akár jogi személy – nevében valamely más személy tesz jognyilatkozatot úgy, hogy a jognyilatkozat joghatásai annál a személynél, azaz a képviselőnél állnak be, akinek a nevében a nyilatkozatot megtették.¹

A képviselően belül szükséges megkülönböztetni a *közvetett képviselőt* és a *közvetlen képviselőt*. Közvetett képviselő esetén a képviselő saját nevében tesz jognyilatkozatot, a joghatások (jogok és kötelezettségek) az ő személyében állnak be, amelyeket továbbbruház a képviselőre. Közvetlen képviselő esetében azonban a képviselő a képviselt nevében és az ő számlájára tesz jognyilatkozatot, a joghatások azonnal, a képviselt személyében állnak be.²

¹ KISFALUDI András: *A képviselő fogalma = Polgári jog I–IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára*, szerk. PETRIK Ferenc, 5. kiadás, HVG Orac, Budapest, 2018 (elektronikus kiadvány).

² FÖLDI András, HAMZA Gábor: *A római jog Története és Intitúciói*, 22. átdolg. és bőv. kiad., Eszterházi Károly Egyetem, Oktatókutatási és Fejlesztő Intézet, 2016, 406.

Amikor a képviselet forrása egy jogügylet, *ügyleti képviseletről* beszélünk. Ezen kívül ismert még a *törvényes képviselet* és a *hatósági képviselet* is.³

A román polgári jogban használatos képviselet, vagyis „*représentare*” fogalma nem a római jogból származó kifejezés. Ez a szakkifejezés először a glosszátorok és kommentátorok munkáiban jelenik meg.⁴

3. Képviselet és megbízási az antik jogokban

A képviseletre és a megbízásihoz vonatkozó szabályokat tételesen egyik antik jogrendszer sem foglalta össze, nincs tehát *sedes materiae*, amely a jogszabályanyagot egységesen és áttekinthető módon szolgáltatná. Ez nem jelenti automatikusan, hogy létezése nem lett volna elismert, csupán annyit, hogy a képviseletre utaló szabályokat a személyeket szabályozó normák, a dologi, a kötelmi és az öröklési jog, valamint a perjog együttes olvasatából kell összegezni.

A megbízási intézményének történeti vizsgálata során szükséges megemlíteni a római jogot megelőző vagy azzal kölcsönhatásba lépő antik társadalmak jogát is. A római jogot nem foghatjuk fel öntörvényű jelenséggé: bizonyos kérdésekben a benne kialakított elképzelések idegen hatást is feltételezhetnek.⁵

Az antik jogokban a szabad jogállású személyek közötti jogviszonyokat a *szükségszerű visszterhesség elve*⁶ és a *szurrogációs elv*⁷ kormányozta, amely gyakorlatilag a képviseletet – ideértve annak közvetett formáját is – feleslegessé tette.⁸ A pénz mint fizetőeszköz az a faktor, amely miatt a visszterhesség materiális jellege (miszerint az ellenszolgáltatásnak mindig a szolgáltatás pontos ellenértékének kell lennie) formálissá válik, és az ellenérték szempontjából az eladó elégedettsége lesz a mérvadó. Ez a gondolkodásmód-váltás jelöli a felek ügyleti akaratának nagyobb szerephez jutását, ugyanis az ellenszolgáltatás kötelező volta mellett megjelenik a személyes, szubjektív elégedettségi kérdése is.⁹

Az *ókori Egyiptomban* már a Középbirodalom idejéről (XI–XIV. dinasztia) maradtak fenn jelek a perbeli képviselet – mint a közvetlen képviselet formája – elismerésére.

³ FÖLDI, HAMZA: *i. m.*, 406.

⁴ HAMZA GÁBOR: *Az ügyleti képviselet. Dogmatikai és elméleti vizsgálatok az antik jogoktól napjainkig*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979, 14.

⁵ HAMZA GÁBOR: *A képviselet dogmatikai konstrukciójának kérdései az antik jogrendszerekben, különös tekintettel a hellén jogra*, A Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Actái, 22. köt. 1979, 247–274., 248.

⁶ A *szükségszerű visszterhesség elve* alapján az elidegenített dolog (ideértve a pénzt is) mindaddig nem lép ki az elidegenítő vagyonából, amíg annak ellenértéke ugyanazon vagyonba be nem lépett. Az antik jogban a kölcsönvevő nem szerez tulajdont, ezért a kölcsönpénzen vett dolog a kölcsönadó tulajdona lesz. Így a szükséges *szükségszerű visszterhesség elve* feleslegessé teszi a képviselet konstrukcióját (akár közvetett, akár közvetlen), hiszen a tulajdonátruházás és egyéb jogszerzés objektív szempontok mentén történik. Vö. HAMZA: *A képviselet...*, *i. m.*, 254.

⁷ *Szurrogációs elv*: más vagyoni eszközeivel szerző fél nem magának, hanem a vagyoni eszköz tulajdonosának szerez jogot.

⁸ Vö. HAMZA: *Az ügyleti képviselet...*, *i. m.*, 60–64.

⁹ HAMZA: *Az ügyleti képviselet...*, *i. m.*, 73.

Ennek ellenére a jogügyletekben a visszterhesség és a szurrogációs elv csak a képviselet közvetett formáját tették lehetővé.¹⁰

A *babilóniai-asszír jogban* az újbabilóniai társadalmi-gazdasági viszonyok a közvetlen ügyleti képviselet kifejlődésére kedvező lehetőséget teremtettek, de az kifejlődni mégsem volt képes, hiszen alapvetően rabszolgák voltak a megbízó nevében eljáró személyek, akik mindvégig függelmi viszonyban álltak gazdájukkal. Ennek következtében tevékenységük üzenetközvetítői szerepükben merült ki.¹¹

Az *antik görög jogban*¹² azonban már beszélhetünk a képviselet, és így a megbízás intézményének bizonyos csíráiról. A vizsgált jogintézmény feltűnését kedvezően befolyásoló tényező – szemben más antik társadalmakkal – a görög jog flexibilitása volt, fogalmainak, jogi kategóriáinak a gyakorlati életből inspirált meghatározása.¹³ Egyik ilyen csíráként említhető a harmadik fél javára szóló szerződés elismerése. A milétoszi Delphinionban található, Kr. e. 205–204-ből származó feliratok alapján a polgárok által a város pénztárába befizetett bizonyos összeg visszatérítése életjáradék formájában történt, ami akár harmadik fél javára is szólhatott.¹⁴ Szintén ilyen csíra lehet a távolsági kereskedelmet lebonyolító rabszolga-hajóskapitányok által történő ügyletkötés. Ők már saját nevükben jártak el, azonban ügyleteik gazdáik számára nem keletkeztettek kötelmet. A szerződő harmadik félnek elég garanciát nyújtott a hajós és rakománya; a rabszolga és tulajdonosa közötti viszonyt pedig az erre vonatkozó normák alapján rendezték. Ehhez hasonló konstrukció a *római jogban* ismert *magister navis* vagy *institor*, igaz, azok általában szabadállású személyek voltak. A görög jogban ez még csak közvetett képviseletet eredményezett, szemben a római joggal, ahol már közvetlen képviseleti jogról beszélünk.¹⁵

4. Képviselet és megbízás a római jogban

A képviselet fogalmát a római jog explicit formában nem dolgozta ki, külön kifejezést sem használtak rá. Alapvetően nehezen került elismerésre a római anyagi erős formális jellege, valamint az adós és a hitelező közötti materiális függőség miatt, de a jogintézmény végezetül meggyökerezett.¹⁶ E jogrendben a közvetett képviselet formái érvényesülnek inkább, míg a közvetlen képviseletet a birodalmi jog nem ismerte, az csak a birtokszerzés körében fordult elő (pl. traditio, kézizálog, kölcsön). Ennek okai

¹⁰ HAMZA: *Az ügyleti képviselet...*, i. m., 74.

¹¹ HAMZA: *Az ügyleti képviselet...*, i. m., 80–81.

¹² *Antik görög jog* alatt a görög városállamok (*polis*) jogát értjük, amelyek többé-kevésbé hasonló dogmatikai elképzelések mentén szabályozták magánjogukat. HAMZA: *Az ügyleti képviselet...*, i. m., 87.

¹³ Hátránya viszont, hogy sok fogalom nem kap konkrét meghatározást vagy nevet. Így például nincs a római *mandatum*nak megfelelő kifejezés.

¹⁴ HAMZA: *Az ügyleti képviselet...*, i. m., 88.

¹⁵ *Uo.*, 104–105.

¹⁶ FÖLDI, HAMZA: *i. m.*, 406.

a rabszolgaság és a római család intézményében keresendőek: a rabszolga és a családgyermek a civiljog szerint közvetlenül a családfő részére szerzett jogokat. A kötelezettségek azonban mindig a rabszolgát vagy a családfiút terhelték.¹⁷ Így amennyiben rendelkezésre állt ilyen személy, felesleges volt az ügyleti képviselet önálló szabályozása.¹⁸ Később ez változik meg, főleg a praetori jogban, míg végül a klasszikus jogban a *procurator* és *tutor* már szerezhethet birtokot más nevében, ez pedig a posztklasszikus korban általános szabály lesz.¹⁹

A római jogi képviselet a megbízáshoz közvetlenül kapcsolódik annak formája által: a jogügyleten alapuló képviselet forrása nem más, mint a megbízási szerződés. A jogügyleten alapuló képviseletnek két formája ismert: a *perbeli képviselet* és az *ügyleti képviselet*. Az ügyvédek a római jogban mint a felek szószólói vettek részt, és nem mint perbeli képviselők. A perbeli képviselet az alperes vagy a felperes tulajdonképpen „kiváltását” jelentette.²⁰

Megbízási szerződésről mint jogintézményről a preklasszikus kortól beszélhetünk, ekkor ugyanis praetori edictum mondta ki, hogy a megbízást elfogadni fakultatív, de az elfogadónak azt teljesítenie kell, még akkor is, ha a szerződést alakszerűtlenül kötötték meg.²¹ A megbízási szerződés a római jogban alapvetően egy barátságból végzett cselekményt jelentett, de az indíttatás forrása lehetett bizonyos erkölcsi kötelezettség is, például a *libertus* tartozott *patronus*ának ügyeit intézni.²² Ebből következik a szerződés egyik lényeges eleme: az ingyenesség. A fizetség ennél fogva csak *honorarium*, vagyis tiszteletdíj lehetett (nem ellenérték), amire törvény nem, csak a társadalmi illem kötelezte a megbízót, így fennmaradt a látszólagos ingyenesség elve. A Lex Cincia (Kr. e. III. század) kimondta, hogy ügyvédek nem fogadhatnak el honoráriumot, de ez a szabály Cicero korában (Kr. e. I. század) már nem érvényesült. A principátus idején a megbízottnak már joga van honoráriumot kikötni és azt peresíteni.²³

A megbízás tárgyát csak szellemi munka képezhette. A fizikai munka bérlet tárgyát képezte (*locatio conductio*), de a megbízással összefüggő fizikai munka elfogadott volt (pl. általános jellegű megbízás esetén).

A megbízás, erős bizalmi jellege miatt, bármely fél halála esetén megszűnt, illetve bármely fél egyoldalúan megszüntethette (felmondhatta) azt. E tekintetben a megbízott rosszabb helyzetben volt, hiszen ő csak a megbízónak alkalmas helyzetben léphetett

¹⁷ Ennek a méltánytalanságnak a feloldására dolgozta ki a praetor a Kr. e II. század környékén az ún. *járlékos kereseteket* (*actiones adiecticiae qualitatis*), amelyek bizonyos esetekben megengedték a családfő vagy rabszolgatartó perlését. Ezek az elvek lettek alkalmazandók mutatis mutandis a vállalkozók szabad jogállású „menedzserei” (tengeren *magister navis*; szárazföldön *institor*) által tett jognyilatkozatokra is. Speciális járulékos keresetek vonatkoztak a szárazföldi és a tengeri vállalkozásokra.

¹⁸ FÖLDI, HAMZA: *i. m.*, 406.

¹⁹ *Uo.*

²⁰ VÖ. NÓTÁRI Tamás: *Római köz- és magánjog*, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2011, 145–146.

²¹ FÖLDI, HAMZA: *i. m.*, 534.

²² FÖLDI, HAMZA: *i. m.*, 533.; NÓTÁRI: *i. m.*, 323.

²³ FÖLDI, HAMZA: *i. m.*, 534.; BESENYŐ András: *Római magánjog. A római magánjog az európai jogi gondolkodás tükrében*, 4. kiad., Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2010, 398.

vissza a szerződéstől, szemben a megbízóval, aki gyakorlatilag korlátlanul élhetett ezzel a jogával.²⁴

Ami a felek jogait és kötelezettségeit illeti, a megbízásból egyenlőtlenül kétoldalú, *bona fidei* kötelelem keletkezett. Mivel a megbízott mint ingyenadós szerepelt a jogviszonyban, eredetileg csak szándékosságért (*dolus*) felelt; posztklasszikus-justinianusi korban *honorarium* nélküli megbízás esetén *culpa in concreto*-ért, *honorarium* esetén *culpa levis*-ért.²⁵

A klasszikus és a posztklasszikus korban a megbízást más jogi célok megvalósítására is használták. Ilyen volt a megbízás formájában létrehozott kezesség (*mandatum calificatum*), melyben a megbízó (mint a kezes) arra hatalmazta föl a megbízottat (hitelező), hogy hitelezzen pénzt a főadósna. Ennek értelmében a hitelező keresettel élhetett a kezessel szemben, aminek jogalapját a megbízás képezte. További speciális alkalmazása a megbízási szerződésnek a perbeli megbízás (*mandatum agendi*) volt, ami gyakorlatilag az engedményezés jogállásához volt hasonlítható.²⁶

A megbízási szerződés minden bizonnyal létezett a dák-római jogban is, hiszen a helyi jogrendszer az autohton és a római vulgárjog keveréke volt. Erre utaló írásos bizonyíték azonban nem maradt fenn. Sajnos az 1786 és 1855 között előkerült ún. daciai viaszostáblák²⁷ közül, melyek Kr. u. 139–167 között keletkeztek, egyik sem tartalmaz utalást a megbízási szerződésre.²⁸

Ennek ellenére az árutermelés megnövekedése, ezek palettájának a bővülése intenzívebb kereskedelmi tevékenységhez vezetett, mind Dacia provincián belül, mind a birodalom más provinciáival való kapcsolatban. Ezen áruforgalmi ügyletek lebonyolítása már nem közvetlenül a termelők között történt, hanem hivatásos kereskedők által.²⁹ Nagy valószínűséggel feltételezhető tehát, hogy a korabeli viszonyok szükségessé és lehetségessé tették a *mandatum* alkalmazását.³⁰

²⁴ FÖLDI, HAMZA: *i. m.*, 534.

²⁵ Vö. FÖLDI, HAMZA: *i. m.*, 534–535.; NÓTÁRI: *i. m.*, 323–324.; BESENYŐ: *i. m.*, 398–400.

²⁶ FÖLDI, HAMZA: *i. m.*, 536.

²⁷ A viaszostáblák (*tabulae ceratae*) 15×13 cm-es, keskeny peremmel ellátott falapocskák, melyek kivájt középső részét viasszal öntötték ki, s erre íróvesszővel írtak. Legalább két lap képez egy egységet (*diptychon*), de állhatott három (*triptychon*) vagy több lapból is (*polyptychon*). Ezek a héthöznapi írásainak tipikus hordozói voltak. 25 ilyen táblát találtak az egykori Dacia területén, ezek közül négy nem jogi tartalmú szöveg, tizenkettő jogi tartalmú, teljes mértékben olvasható vagy rekonstruálható, a fennmaradó táblák azonban értelmezhetetlenül töredékesek. Több szerződésről is említést tesznek ezek, mint a *stipulatio*, adásvétel, kölcsön, munkabérlés, társaság. Lásd NÓTÁRI Tamás: *1.2.3. Római jog Dacia Provinciában = Erdély jogtörténete*, szerk. VERESS Emőd, Forum Iuris Kiadó, Kolozsvár, 2018, 51–62.; LIVIU P. MARCU (szerk.): *Istoria dreptului românesc*, I. köt., Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980, 107–115.

²⁸ *Uo.*

²⁹ MIHAIL MACREA: *Viața în Dacia romană*, Editura Științifică, București, 1969, 60.

³⁰ DIANA DĂNIȘOR: *Considerații privind contractul de mandat. Accepțiuni și evoluții ale termenului în drept*, Revista de Științe Juridice, 2006/2, 217–228, 222.

5. A megbízási szerződés a XIX. század első felének jogalkotásában

A Duna menti fejedelemségek egyesülésükig két külön utat követtek a jogalkotás szempontjából. A polgári jog terén az első átfogóbb rendelkezésekig a XIX. század elejéig kellett várni. Havasalföldön 1818-ban fogadták el a Caragea törvénykönyvet vagy „törvénykezést”³¹ (*Codul lui Caragea, Legiuirea Caragea*), és ezzel szinte egy időben, 1817-ben a Calimach törvénykönyvet (*Codul lui Calimach*) Moldvában.³²

Ezek a törvénykönyvek már átfogóbb, a kötelmeket is szabályozó jogforrások voltak, szemben az addigi – főként a családot, az öröklést, a dolgokat, a közjogi és az egyházi szabályokat magukba foglaló *pravilă*nek nevezett – törvénykönyvekkel és egyéb jogszabálygyűjteményekkel.³³

5.1. Havasalföld

A Caragea törvénykönyv előírta, hogy a kötelmeket személyesen vagy megbízott által lehet létesíteni, „levélben, közvetítő vagy egyéb más eszköz által”.³⁴ Később ezt kiegészítette a Semmitőszék egy határozata, amely szerint „meghatalmazás” nélkül, más személy nevében senki sem köthet szerződést.³⁵ A megbízásra a Caragea törvénykönyv a *vechilet*³⁶ kifejezést használta, a megbízottat *vechil*nek nevezi, míg a megbízó mint *úr* vagy *gazda* szerepel a jogügylet meghatározásában.³⁷

A megbízás alapvetően konszenzuális jogügyletként került szabályozásra, meg lehetett kötni írott vagy más formában is, például hallgatólagosan.³⁸ A bírósági képviseletre adott megbízást írásban kellett megkötni. Megbízottat „igazolás” nélkül nem lehetett tárgyalásra fogadni.³⁹

A megbízás tárgya lehetett valamilyen okirat megszerkesztése, adásvétel, bérlet megkötése, privilégiumok megállapítása, ajándékozás, perbeli egyezség vagy

³¹ A *legiuire* kifejezés román nyelven egyaránt jelenthet *ítélkezést* (a magyar *törvénykezés* értelmében) és *törvényhozást* is.

³² A Calimach törvénykönyv az 1811-es osztrák Polgári törvénykönyv néhány helyen módosított fordítása. Dimitrie ALEXANDRESCO: *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, I. köt., Editura Tipografiei Ziarului „Curierul Judiciar”, București, 1906, 20.

³³ Vö. MARCU: *Istoria dreptului românesc...* I. köt., i. m., 207–222.

³⁴ Caragea törvénykönyv, III. rész, I. fejezete (A szerződésekről általában) 6§. A törvénykönyv elérhető a <https://lege5.ro/Gratuit/heztqmjt/codul-civil-din-1818-codul-caragea> címen (letöltés ideje: 2019. 12. 25.).

³⁵ Cas. II. 211/63.

³⁶ A „*vechilet*” török eredetű kifejezés, amely az Oszmán Birodalom Polgári Törvénykönyvében szintén a megbízást jelöli. Dimitrie ALEXANDRESCO: *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, IX. köt., Atelierele grafice Socec & Co, București, 1910, 549.

³⁷ Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet (A megbízásról), 1. §.

³⁸ A Semmitőszék 499/67. határozata alapján.

³⁹ Caragea törvénykönyv, III. rész, XX. fejezet, 2. §.

„egyebek”.⁴⁰ A törvénykönyv nem rendelkezik a megbízott javadalmazásáról, csak a megbízás során felmerülő költségei megtérítésének jogára utal,⁴¹ tehát a megbízás alapvetően ingyenes szerződést jelentett.

Amennyiben a megbízó egyszerre több megbízottat bíz meg ugyanazon ügyben való képviselésére, ezek kötelesek együttesen eljárni, hacsak az ellenkezőjét nem állapította meg a megbízó. Ha külön eljáró többes megbízott lép fel, és a megbízó kárt szenved, továbbra is egyetemlegesen felelnek a megbízónak okozott károkért.⁴²

A megbízó elsődleges kötelessége a megbízás végrehajtása, „csalárdság nélkül”, ahogy a törvénykönyv fogalmaz. Amennyiben ennek a megbízott nem tesz eleget, az okozott kárt meg kell térítenie.⁴³ A megbízás teljesítésének megkezdése kiemelt jelentőséggel bírt, hiszen addig a pontig a megbízó újabb utasításokat adhatott, akár az eredeti utasítással ellentétet is. Miután viszont a megbízott elkezdte ténykedését, a megbízó nem módosíthatta a korábban adott utasításokat; számára a megbízás megkötésekor adott utasítások szellemében létrejött ügylet kötelező erővel bírt.⁴⁴ Külön cikket szentel a törvénykönyv arra az esetre, ha a megbízott csupán lustaságból, előre nem látható történések hiányában, egyszerűen nem teljesíti a megbízást. Ilyen esetben, ha a megbízót kár érte, a megbízott felelősséggel tartozott, azonban ha a megbízót nem érte kár, mentesült a felelősség alól.⁴⁵

A megbízó kötelezettségeiről szűkszavú a törvénykönyv. Csupán annyit ír elő, hogy a megbízó köteles a megbízott által a megbízás teljesítésénél vállalt észszerű költségeket megtéríteni, kamattal együtt. Amennyiben a megbízott túlköltekezik, azokat a költségeket, amelyek nem arányosak a megbízás tárgyával, a megbízónak csak az észszerűség mértékéig köteles megtérítenie.⁴⁶ Nem tesz említést azonban a megbízott esetleges díjáról, sőt a törvénykönyv egyáltalán nem tesz említést díjról vagy ellenszolgáltatásról a megbízási szerződéssel kapcsolatban. Ezekből arra lehet következtetni, hogy a megbízást a Caragea törvénykönyv ténylegesen is ingyenes jogügyletként kívánta szabályozni.

Végül a megbízás megszűnéséről rendelkezik a törvénykönyv. A szerződés megszűnhet egyoldalú felmondás által, amelyre mind a megbízott, mind a megbízó jogosult, amihez értesítési kötelezettség is társul. A megbízott által történő egyoldalú felmondással kapcsolatban két helyzetet szabályoz a törvénykönyv. Az első, amikor a megbízott objektív okok miatt akadályoztatva van a megbízás teljesítésében (pl. betegség, politikai funkció betöltése). Akadályoztatás esetén a felmondásnak nincs egyéb feltétele.⁴⁷ Ha azonban a megbízott más okból szeretné felmondani a szerződést, csak akkor teheti meg, ha a felmondással nem okoz kárt a megbízónak. A felmondás által okozott károkért a megbízó felelősséggel tartozik.⁴⁸

⁴⁰ Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet, 3. §.

⁴¹ Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet, 9. §.

⁴² Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet, 13–14. §.

⁴³ Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet, 5–7. §.

⁴⁴ Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet, 11. §.

⁴⁵ Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet, 8. §.

⁴⁶ Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet, 9. §.

⁴⁷ Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet, 15. §.

⁴⁸ Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet, 16. §.

Valamely fél halála egyben a szerződés megszűnését is eredményezi, ami az elhalálozás tudomásulvételétől fejt ki joghatásokat. Így, ha a megbízott megbízója elhalálozása tudomásulvételéig bizonyos jogcselekményeket már teljesített az elhunyt megbízó nevében, azok az örökösökkel szemben hatályban maradnak, és a megbízott jogosult lesz költségei megtérítésére is.⁴⁹

Bár nincs tételesen felsorolva a megbízást megszüntető okok között, véleményem szerint a megbízás megszűnését eredményezi egy új, az első megbízással azonos tárgyú megbízás megkötése egy másik személlyel. Ez közvetett módon következik a Caragea törvénykönyv III. rész, XIX. fejezet, 12. §-ból, amely úgy rendelkezik, hogy ilyen esetben a megbízót kötik az első megbízott által megkötött jogügyletek, és köteles megtéríteni a neki járó költségeket, hasonlóan a többi tételesen felsorolt megszűnési módhoz. Az új megbízás megkötése után tehát a régi megbízott elszámol az addig végzett cselekményekről, és jogosult költségei megtérítésére, de többé már nem képviselheti a megbízót.

5.2. Moldva

A Calimach törvénykönyv a megbízást – mint jogügyletet – *meghatalmazásnak* nevezi, „mely alapján valaki egy másik személy által parancsolt munkát fogad el, hogy gondosan végrehajtsa ennek a nevében”.⁵⁰ A normaszöveg nem feltételezi a megbízás ingyenességét, csupán annyit ír elő, hogy azon esetekben, amikor nem jár érte fizetség, az ingyenes, ellenkező esetben pedig visszerthes. Az ellenértéket kifejezetten is meg lehet állapítani, de az a szolgáltatás jellegéből is meghatározható.⁵¹ Ennek részben ellentmond az 1361. cikk, amely előírja, hogy a megbízottak nem kérhetnek és nem fogadhatnak el fizetséget szolgáltatásaikért, kivéve azokat, akik foglalkozásuk alapján nyertek megbízást (pl. ügyvédek, orvosok, mérnökök).

Ebben a törvénykönyvben feltűnik a *hallgatólagos megbízás* intézménye. Ezt a szerződésekre jellemző általános szabályból lehetséges kikövetkeztetni, miszerint a szerződéshez szükséges beleegyezést hallgatólagosan is meg lehet adni, a megbízás szabályai pedig nem szabnak erre vonatkozó kifejezett korlátozást.⁵² Külön álló, eseti megbízás (vagy speciális megbízás) volt szükséges azonban az adásvételhez, a kölcsönhöz, cseréhez, a perbeli képviselőhöz, a perindításhoz és perbeli egyezség megkötéséhez,⁵³ valamint a hagyatékra való lemondáshoz.⁵⁴ A külön esetre szóló megbízás minden esetben kifejezett, nem lehet hallgatólagos.

⁴⁹ Vö. Caragea törvénykönyv, III. rész, XIX. fejezet, 18–19. §.

⁵⁰ Calimach törvénykönyv, 1347. cikk.

⁵¹ Calimach törvénykönyv, 1348. cikk.

⁵² ALEXANDRESCO: *Explicațiunea...*, IX. köt., i. m., 560.

⁵³ Calimach törvénykönyv, 1352. cikk. A külön esetre szóló megbízás román jogban meghonosodott neve, a *mandat special* vagy *procură specială*, ehhez a törvénycikkhez vezethető vissza. Az 1864. évi Rptk. erről szóló 1536. cikk (2) bek. nem az egyébként alapul szolgáló *Code Civil* megfelelő rendelkezését vette át, hanem az olasz Polgári törvénykönyv 1741. cikkének (2) bekezdését. Az ott szereplő kifejezett meghatalmazást (*mandato espresso*) azonban a *mandat special*ra cserélte, átemelve a Calimach törvénykönyv szóhasználatát. A 2011-ben hatályba lépett 2009. évi Rptk. is a *mandat special* kifejezést használja. Vö. ALEXANDRESCO: *Explicațiunea...*, IX. köt., i. m., 572., 579.

⁵⁴ Calimach törvénykönyv, 1353. cikk.

A törvénykönyv szabályozta a több megbízott esetét is, előírva, hogy amennyiben több személyt bíznak meg egy feladat ellátásával, főszabály szerint ezek együtt dolgoznak, kivéve, ha egyik vagy több közülük nem kapott írásos meghatalmazást, hogy az ügyet egyedül is ellássa.⁵⁵ A megbízott alapvetően személyesen kell eljárjon, kivéve, ha felhatalmazást kap a helyettesítésre, vagy a körülmények következtében a helyettesítés szükségyszerű. Ilyen esetben az eredeti megbízott az őt helyettesítő személy kiválasztásáért felel. Ha azonban a megbízó felhatalmazás nélkül helyettest rendel, a helyettesítés személyesen felel.⁵⁶

Joghatásait tekintve a megbízás itt is a *közvetlen képviselő* elvén alapul, tehát a szerződés határai között a harmadik féllel kötött jogügylet a megbízó és a harmadik személy között fejt ki joghatásokat, a megbízott pedig nem válik a jogügylet részesévé.⁵⁷

A megbízó és megbízott közötti viszonyban a megbízó köteles visszatéríteni a megbízott által megelőlegezett, illetve a megbízás végrehajtása során általa kifizetett költségeket. A megbízottnak visszatartási joga van ezen költségek tekintetében, és kérheti ezek kiegyenlítését a megbízottnak fizetendő összegből is.⁵⁸ A megbízott fő kötelessége természetesen a megbízásnak a megszabott keretek közötti végrehajtása,⁵⁹ a számadási kötelezettség, aminek a megbízó kérésére bármikor köteles eleget tenni, illetve a megbízónak okozott bármilyen kár megtérítése.⁶⁰

A megbízás megszűnhet annak visszavonásával, a megbízásról való lemondással, illetve a felek halálával vagy megszűnésével, amennyiben az illető fél jogi személy. A megbízó bármikor visszavonhatja a megbízást, azonban köteles kifizetni a megbízott által addig viselt költségeket, a visszavonás által szenvedett kárt, és köteles arányosan kifizetni a megállapított díjat.⁶¹ A megbízott szintén egyoldalúan megszüntetheti a szerződést, vagyis lemondhat a megbízásról, ahogy a törvénykönyv 1372. cikke fogalmaz. A megbízási szerződés megszűnik akkor is, ha valamely fél elhalálozik.⁶²

5.3. Az 1840-es Kereskedelmi törvénykönyv

A kereskedelmi kapcsolatok fellendülése szükségessé tette a kereskedelmi jogügyletek külön szabályozását. Havasalföldön ez a francia Kereskedelmi törvénykönyv (1808) átvételében merült ki, amely 1840-ben lépett hatályba.⁶³ A megbízási szerződést nem szabályozta, viszont tartalmazta a jutaléki szerződést (87–91. cikkek), mely értelmében a megbízott a saját nevében, de a megbízó javára „dolgozik”.⁶⁴ Azzal, hogy a jutaléki szerződés is szabályozásra került, a megbízási szerződésnek már nemcsak a képviselői,

⁵⁵ Calimach törvénykönyv, 1359. cikk.

⁵⁶ Calimach törvénykönyv, 1358. cikk.

⁵⁷ Vö. Calimach törvénykönyv, 1366., 1367. cikkek.

⁵⁸ Calimach törvénykönyv, 1362. cikk. Lásd ALEXANDRESCO: *Explicațiunea...*, IX. köt., i. m., 601.

⁵⁹ Calimach törvénykönyv, 1356. cikk.

⁶⁰ Calimach törvénykönyv, 1360. cikk.

⁶¹ Calimach törvénykönyv, 1370. cikk.

⁶² Calimach törvénykönyv, 1373. cikk.

⁶³ Liviu P. MARCU (szerk.): *Istoria dreptului românesc*, II. köt., I. rész, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984, 301.

⁶⁴ 1840-es Kereskedelmi törvénykönyv, 87. cikk. A törvénykönyv elérhető online a <https://lege5.ro/Gratuit/heztqmju/codul-comercial-din-1840/6> címen (letöltés ideje: 2020. 04. 03.).

hanem a képviselet nélküli formája is elismerést nyert. Bár külön szerződésként szerepel a jutalék, a felek egymással szembeni kötelezettségeire a Caragea törvénykönyv megbízásra vonatkozó rendelkezései váltak irányadóvá.⁶⁵

Moldvában, bár nem fogadtak el külön kereskedelmi törvénykönyvet, de vitás kérdésekben szintén a francia kereskedelmi törvénykönyv rendelkezéseit alkalmazták.⁶⁶

6. Az 1864. évi román Polgári törvénykönyv

A román fejedelemségek 1859-ben történő egyesülésének egyik kiemelt fontosságú kérdése volt a jogszabályrendszerek egységesítése, ami szükségessé tette egy közös alkotmány, polgári és büntető törvénykönyvek elfogadását. A polgári törvénykönyv előkészítése 1862 második felében kezdődött el, egy szakemberekből álló bizottság kinevezésével, akik 1863-ra a francia *Code civil* (Code Napoléon) alapján egy törvénytervezetet készítettek elő és nyújtották át a törvényhozó gyűlésnek. Ez végül nem került elfogadásra, mivel az akkori uralkodó, Alexandru Ioan Cuza 1864. május 2-án feloszlatta a törvényhozó gyűlést. Cuza 1864 júliusában elrendelte a Polgári törvénykönyv előkészítését a francia *Code civil*, az olasz Polgári törvénykönyv tervezete, a belga Jézalogtörvény és a korábbi román jogszabályok alapján, felhasználva természetesen a már elkészített törvénytervezetet is. A Polgári törvénykönyv (Rptk.) tervezete nem több mint hat hét alatt készült el. Azt végül 1864 decemberében hirdette ki az uralkodó, és 1865-ben lépett hatályba.⁶⁷

Az 1864-es Rptk. a megbízást a nevesített szerződések közt, az 1532–1559. cikkekben szabályozta. A képviselet kérdését azonban nem tárgyalta, annak szabályait a szakirodalom dolgozta ki a megbízási szerződés szabályainak értelmezésével. Az 1532. cikk a megbízást úgy határozta meg, mint azt a szerződést, melynek értelmében egy személy fizetség nélkül kötelezettséget vállal arra, hogy egy másik személy javára valamilyen tevékenységet teljesítsen (jogügyletet kössön).⁶⁸

⁶⁵ 1840-es Kereskedelmi törvénykönyv, 88. cikk.

⁶⁶ MARCU: *Istoria dreptului românesc...*, II. köt., I. rész, i. m., 302.

⁶⁷ VÖ. NÓTÁRI: *Római jog...*, i. m., 51–62.; LIVIU P. MARCU (szerk.): *Istoria dreptului românesc*, II. köt., II. rész, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987, 46–47.; ALEXANDRESCO: *Explicațiunea...*, I. köt., i. m., 22–25.

⁶⁸ Szó szerinti fordításban a szöveg a megbízó javára valamilyen tevékenység „csinálására” utal (eredeti megfogalmazásban: „face ceva pe seama unei alte persoane”). Ez a megfogalmazás látszólag lehetővé teszi az ügyletkötés mellett más tevékenységek elvégzését is. Azonban a román nyelvben a „csinálni” (a face) és az ügylet, vállalkozás (afacere) fogalmai összefüggnek. A további jogszabályhelyek a megbízás kapcsán az ügyletkötésre vonatkoztatnak. Az 1535. cikk például így szól: „Mandatul este special pentru o afacere, sau pentru oarecare anume afaceri, ori este general pentru toate afacerile mandantului.” E szöveg a következőképpen fordítandó (saját ford.): „A megbízás különös, egy ügyletre, vagy valamely adott ügyletre, vagy általános a megbízó összes ügyletére.” Alexandresco nagykommentárja a meghatalmazás kapcsán egyértelműen ügyletkötésre szóló szerződésről beszél, mely például munkavégzésre nem vonatkozhat. Lásd ALEXANDRESCO: *Explicațiunea...*, IX. köt., i. m., 551., 561.

A megbízással kapcsolatban talán az egyik legvitatottabb kérdést a szerződéskötéshez szükséges cselekvőképesség jelentette, amennyiben a megbízás tárgya egy jogügylet megkötése. Egyes vélemények szerint elegendő volt csupán a megbízó cselekvőképessége, ugyanis a jogügylet hatásai minden esetben az ő személyében állnak be, és szabadon választhat akár egy korlátozott cselekvőképességgel rendelkező személyt is. Azt viszont elismerték e nézőpont képviselői, hogy ilyen esetben is szükség van a korlátozott cselekvőképességgel rendelkező személy szüleinek vagy gyámjának a hozzájárulására, hiszen ő alapvetően csak így köthet jogügyleteket.⁶⁹ A szakirodalom túlnyomó többsége azonban úgy vélekedett, hogy amennyiben a megbízás alapján megkötendő jogügylet megköveteli a teljes cselekvőképességet, úgy mind a megbízó, mind a megbízott teljes cselekvőképességgel kell rendelkezzen. A vitát gyakorlatilag a 2011-ben hatályba lépett új Rptk. döntötte el, amely megállapította, hogy mind a megbízónak, mind a megbízottnak a megkötendő jogügylet által előírt cselekvőképességgel kell rendelkeznie.⁷⁰

Az 1864. évi Rptk. alapján a megbízás alapvetően konszenzuális szerződés, bár ha a cél-jogügylet megkötéséhez valamilyen alaktság betartása volt szükséges, úgy a megbízást is ebben a formában kellett megkötni.⁷¹ Az 1553. cikk úgy rendelkezett, hogy a megbízás megszűntekor a képviseleti jogot biztosító meghatalmazást vissza kell adni a megbízónak, annak biztosításául, hogy többé a megbízott ne tudjon visszaélni a már megszűnt képviseleti jogával. Ez a rendelkezés azonban a megbízó visszaéléséhez is vezethetett, azokban az esetekben, ahol a megbízási szerződést csak a meghatalmazás bizonyította, és a megbízók egyszerűen tagadták a megbízás létrejöttét, valamint a megbízott csak körülményesen tudta érvényesíteni követeléseit a megbízóval szemben.⁷²

A megbízás alapvetően ingyenes jogügylet maradt, ami egyrészt a meghatározásból, másrészt az 1534. cikkből következik, mely ingyenesnek vélelmezi a megbízást, ha az ellenkezőjét nem állapították meg a felek.

Ebből kifolyólag a megbízó felelősségének szabályai – amelyek különbséget tesznek az ingyenesen és a fizetségért eljáró megbízott között – megváltoztak. Előbbi esetében a gondatlanságot a saját ügyeiben való gondosság szerint kell megítélni (*in concreto*), míg utóbbi esetben felel mind a szándékosságért, mind a gondatlanságért.⁷³ A Caragea törvénykönyvvel szemben az 1864. évi Rptk. nem írja elő az egyetemleges felelősséget több megbízott esetében, csak akkor, hogy ha ezt kifejezetten megállapították a szerződésben.⁷⁴

A felek kötelezettségei szempontjából a norma követi a római jogból ismert formulát, miszerint a megbízott köteles teljesíteni a megbízást, míg a megbízó köteles a megbízással járó minden költség viselésére, illetve megtérítésére, ha a megbízott

⁶⁹ Dan CHIRICĂ: *Drept civil. Contracte speciale*, Lumina Lex, București, 1997, 258–259.; Doru COSMA: *Teoria Generală a actului juridic civil*, Editura Științifică, București, 1969, 96.; Paul VASILESCU: *Relativitatea actului juridic. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat*, Universul Juridic, București, 2008, 254.

⁷⁰ 2009. évi Rptk. 1298. cikk.

⁷¹ Claudia. E. Roșu: *Contractul de mandat în dreptul privat intern*, C.H. Beck, București, 2008, 16–17.

⁷² VASILESCU: *Relativitatea...*, i. m., 269.

⁷³ 1864. évi Rptk. 1540. cikk. Vö. ALEXANDRESCO, *Explicațiunea...*, IX. köt., i. m., 586.

⁷⁴ 1864. évi Rptk. 1543. cikk.

megelőlegeti azokat. Ez kiegészül a honorárium megfizetésének kötelezettségével, ha a megbízás visszerthes.⁷⁵

A megszűnési okokat tekintve a megbízás szintén a felek egyoldalú felmondásával, illetve valamelyik fél halálával szűnik meg.⁷⁶ Ezek tekintetében megegyezik a Caragea törvénykönyvben ismertetett szabályokkal. Külön megemlíti az 1864. évi kódex, hogy egy ugyanazon ügyben más személynek adott új megbízás egyben az előző megbízás visszavonásával is jár, attól a pillanattól, amikortól a korábbi meghatalmazott erről történő értesítése bekövetkezett.⁷⁷

Az 1864. évi Rptk. hatálya alatt is megmaradt a megbízás kettős szabályozása. A megbízás képviseleti formáját az Rptk., míg a képviselet nélküli megbízás fő formáját, a bizományt, az 1887. évi Kereskedelmi törvénykönyv szabályozta.⁷⁸ A kereskedelmi megbízás alapvetően követte a Polgári törvénykönyvben lefektetett szabályozást, ettől fő eltérését a képviseleti jog mellett a visszerthesség vélelme képezte, szemben a polgári jogi szabályozásban ismert ingyenesség vélelmével.⁷⁹

7. Az új román Polgári törvénykönyv (új Rptk.)

Elemzésünk utolsó mérföldkövét a 2011-ben hatályba lépett új román Polgári törvénykönyv (mely 2009-ben került kihirdetésre, emiatt annak címét a továbbiakban a 2009. évi Rptk. formában rövidítjük)⁸⁰ rendelkezései jelentik, amelyek alapvetően megőrzik az 1864. évi Rptk. gondolatiságát, egyes, a szakirodalom által kidolgozott dogmatikai elvek beépítésével.

Jelentős újdonságok a szabályozási módon érhetők tetten, ugyanis a 2009. évi Rptk. csatlakozik az Európában lassan általánossá váló irányzathoz, amely külön szabályozza a megbízást mint szerződést és külön a képviselet szabályait. Ebben a tekintetben megelőzte a – máskülönben donor jogrendszernek tekinthető – francia jogot, ugyanis a *Code Civil*ben csak 2016-ban került szétválasztásra a megbízás és a képviselet.⁸¹ Másrészt a 2009. évi Rptk. hatályon kívül helyezte az 1887. évi Kereskedelmi törvénykönyvet, és jelenleg, monista megközelítésben, egyaránt szabályozza a természetes személyek közötti jogviszonyokat és a korábban kereskedelmi jellegűnek minősített jogviszonyokat is. Ez a megbízási szerződés esetén azzal a következménnyel járt, hogy a képviseleti megbízás mellett a Polgári törvénykönyvben került szabályozásra a képviselet nélküli megbízás is, illetve ennek alfajai: a jutaléki szerződés, a bizomány és a szállítmányozási szerződés. Ezek mellett az ügynöki szerződés, illetve közvetítési szerződés is megbízás jellegű szerződéseknek minősülnek.

⁷⁵ Vö. 1864. évi Rptk. 1547–1551. cikkek.

⁷⁶ Vö. 1864. évi Rptk. 1551–1559. cikkek.

⁷⁷ 1864. évi Rptk. 1555. cikk.

⁷⁸ MARCU: *Istoria dreptului românesc...*, II. köt., II. rész, i. m., 170.

⁷⁹ 1887. évi Kereskedelmi törvénykönyv, 374. cikk.

⁸⁰ 2009. évi 287. törvény a Polgári törvénykönyvről (2009. évi Rptk.).

⁸¹ Ionuț-Florin POPA: *O foarte scurtă introducere în materia reprezentării*, Revista Română de Drept Privat, 2019/2, 15–18.

A megbízási szerződés meghatározását a 2009. évi Rptk. 2009. cikkében találjuk, mely szerint „A megbízás az a szerződés, amelyben az egyik fél, a megbízott, kötelezi magát, hogy egy vagy több jogügyletet kössön a megbízónak nevezett másik fél javára”. Ahogy az a meghatározásból is kitűnik, a 2009. évi Rptk. a megbízási szerződés tárgyát egyértelműen jogügyletek megkötésére szűkíti, szemben az 1864. évi Rptk.-val, amely általánosan a megbízó nevében és érdekében történő cselekményekről beszélt, bár ahogyan láthatuk,⁸² ügyletkötés értelemben.

A megbízás alapvetően konszenzuál-szerződés maradt, amelyet a felek egyszerű megegyezésével érvényes módon meg lehet kötni. Azonban ha a megbízás tárgyát képző jogügylet érvényes megkötéséhez a törvény valamely alakszerűség betartását írja elő, úgy a megbízási szerződést is abban a formában kell megkötni.⁸³ Ha az alakszerűséget a törvény csak a harmadik személyekkel szemben való érvényesíthetőség (*ad opozabilitatem*) érdekében írja elő, a megbízási szerződés nincs alakisághoz kötve.

A szerződés ingyenességével kapcsolatban a 2009. évi Rptk. 2010. cikke két megdönthető vélelemmel operál: egyrészt feltételezi, hogy a természetes személyek között megkötött megbízás ingyenes, másrészt, hogy a vállalkozói tevékenységekre adott megbízás visszerthes. Így a 2009. évi Rptk. tulajdonképpen ötvözi az 1864. évi Rptk. és a korábban hatályos Kereskedelmi törvénykönyvben használt törvényi vélelmeket.⁸⁴

Az ingyenes vagy visszerthes jelleg határozza meg a megbízottól elvárt gondosság mértékét, ami nagyobb az utóbbi esetében. A 2018. cikk úgy rendelkezik, hogy a megbízott visszerthes megbízás esetén mint jó gazda,⁸⁵ míg ingyenes megbízás esetén a saját ügyei lebonyolításában tanúsított gondossággal⁸⁶ kell teljesítenie a megbízást.

A megbízott és a harmadik fél között kötött jogügylet közvetlen joghatást fejt ki a képviselt személy és a harmadik fél között. Tehát bár a megbízó nem vesz részt személyesen a jogügylet létesítésében, minden ebből fakadó jogkövetkezmény mégis közvetlenül őt terheli, illetve az ebből származó alanyi jog is közvetlenül őt illeti meg. Ennek feltétele azonban, hogy a megbízott a megbízás keretein belül kösse meg a jogügyletet.⁸⁷

Amennyiben a megbízott meghatalmazás hiányában jár el, vagy annak kereteit túllépi, közreműködésével megkötött jogügylet nem fejt ki semmilyen joghatást a megbízó és a harmadik fél között. Utóbbi azonban ekkor sem marad védelem nélkül, hiszen ha jóhiszemű volt a jogügylet megkötésénél, kártérítésre jogosult a megbízott részéről.⁸⁸ A felelősség deliktualis, hiszen nincs közvetlen jogviszony a harmadik személy és a megbízott között,

⁸² Lásd 70. jegyzet, fentebb.

⁸³ 2009. évi Rptk. 2013. cikk (2) bek. Például: a megbízási szerződést közokirati formában kell megkötni ingatlan tulajdonjogának átruházása, házassági szerződés, válási kereset benyújtása, gyám kijelölése esetében, vagy azt írásba kell foglalni a haszonbérleti szerződés esetén.

⁸⁴ Gheorghe PIPEREA: *Contractul de mandat = Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*, szerk. Flavius A. BAIAS, Eugen CHELARU, Rodica CONSTANTINOVICI, Ioan MACOVEI, II. kiad., C.H. Beck, București, 2014, 2157.

⁸⁵ *Culpa levis in abstracto*, vagyis felel bármiféle gondatlanságért.

⁸⁶ *Culpa levis in concreto*, a gondatlanságot eseti jelleggel állapítják meg.

⁸⁷ 2009. évi Rptk. 1296. cikk.

⁸⁸ 2009. évi Rptk. 1310. cikk.

utóbbi más nevében és javára járt el.⁸⁹ Másrészt a 2009. évi Rptk. 1311. cikke lehetővé teszi a szerződés megerősítését a megbízó által, ilyen esetben azt úgy kell tekinteni, mintha érvényesen lett volna megkötve.

A 2009. évi Rptk. kimerítően szabályozza a megbízott helyettesítésének feltételeit. A megbízott helyettesíthető, amikor ezt számára a megbízó kifejezetten engedélyezte, vagy azokban az esetekben, amikor a megbízás teljesítésében előre nem látható körülmények akadályozzák, és nincs módja előzetesen értesíteni a megbízót ezekről, de feltételezhető, hogy a megbízó jóváhagyta volna a helyettesítést, ha ismerte volna az adott körülményeket.⁹⁰

A megbízott fontos kötelezettsége a 2009. évi Rptk. rendelkezései szerint is a számadási kötelezettség, a megbízás végrehajtása mellett. Ez magába foglalja egyrészt a tájékoztatási kötelezettséget a megbízás végrehajtásáról, másrészt hogy átadjon minden dolgot, amit a megbízás címén kapott, még akkor is, ha azok nem járnak a megbízónak.⁹¹ Amennyiben a megbízott nem szolgáltatja vissza a megbízónak járó pénzüsszeget, köteles kamatot fizetni a késedelembe helyezése napjától kezdve. Ha a vissza nem szolgáltatott pénzüsszeget saját javára felhasználta, a kamatok a felhasználás napjától folynak.⁹² Ez utóbbi helyzetben ugyanis a megbízott megszegi lojalitási köteleességét a megbízó felé, ez magyarázza a szigorúbb szankciót.⁹³

Ahhoz, hogy a megbízó megfelelően tudja teljesíteni a megbízást, szükséges, hogy a megbízott rendelkezésére bocsásson minden, a megbízás teljesítéséhez szükséges eszközt. A megbízottnak jogában áll felfüggeszteni a teljesítést, amíg nem kapja meg ezeket az eszközöket. Ha azonban önszántából megelőlegezi ezeket a költségeket, a megbízó köteles kamatot is fizetni ezek után. A 2009. évi Rptk. 2025. cikke azonban diszpozitív normát tartalmaz, így a felek eltérhetnek ezektől a rendelkezésektől.

A hagyományoknak megfelelően a megbízónak kártalanítási kötelezettsége van a megbízottal szemben, az ügyvitelhez kapcsolódó költségek és abból eredően elszenvedett károk vonatkozásában, feltéve, hogy ezek nem a megbízott gondatlanságából származnak.⁹⁴ A megbízó legfontosabb kötelezettsége visszerthes megbízási szerződés esetén a megállapított díj megfizetése. Ez abban az esetben is jár, ha a megbízott hibáján kívül a megbízást nem sikerül teljesíteni,⁹⁵ mivel a megbízottat gondossági kötelem

⁸⁹ Honoria DUMITRESCU: *Reprezentarea = Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*, szerk. Flavius A. BAIAS, Eugen CHELARU, Rodica CONSTANTINOVICI, Ioan MACOVEI, II. kiad., C.H. Beck, București, 2014, 1457.

⁹⁰ 2009. évi Rptk. 2023. cikk.

⁹¹ Ennek magyarázata abban áll, hogy bármit, amit a megbízott kap, azt a megbízó nevében kapja. Így az, aki egy nem tartozott ellenszolgáltatást teljesített, azt a megbízótól és nem a megbízottól követelheti vissza. Lásd Dana GĂRBOVAN: *Contractul de mandat = Noul Cod civil: comentarii, doctrină, explicații*, szerk. Mădălina AFRĂSINEI, Mona-Lisa BELU-MAGDO, Alexandru BLEOANCA, III. köt., Hamangiu, București, 2012, 379.

⁹² 2009. évi Rptk. 2020. cikk.

⁹³ GĂRBOVAN: *i. m.*, 380.

⁹⁴ 2009. évi Rptk. 2026. cikk.

⁹⁵ 2009. évi Rptk. 2027. cikk.

terheli és nem eredménykötelem. Több megbízó esetén alapvetően egyetemleges a kötelem,⁹⁶ bár a megbízott lemondhat erről a kedvezményről.⁹⁷

A megbízási szerződés értelmében kötött jogügyletben vállalt kötelezettségek teljesítése a szerződő felek feladata, ebben a tekintetben a megbízott nem felel sem a megbízóval, sem a harmadik féllel szemben. Semmi sem tiltja azonban, hogy önként vállalja ennek garantálását. Ennek jogi formái lehetnek: az egyetemleges felelősség vagy a kezesség.⁹⁸ Kivételt képez az az eset, amikor a megbízott olyan személlyel kötötte meg a jogügyletet, akinek fizetési képtelensége ismert volt, vagy annak kellett volna lennie. Ilyenkor a megbízott felel a megbízó felé a vállalt kötelezettségek teljesítéséért is. Fontos megjegyezni azonban, hogy a 2009. évi Rptk. csak a harmadik fél kötelezettségeinek teljesítésére utal, tehát a megbízott, hacsak nem vállalja önként, nem felel a megbízó fizetési képtelensége esetén.⁹⁹

A 2009. évi Rptk. a megbízás megszűnésével kapcsolatban nem hoz számottevő újítást az 1864. évi kódexszel szemben. A megszűnési okok továbbra is a megbízás visszavonása, a megbízott lemondása, illetve a felek egyikének elhalálozása, cselekvőképzetlensége vagy csődbe jutása, mely az esemény tudomásra jutásától számít hatályosnak.¹⁰⁰

8. Következtetések

A fentiek alapján észrevehető egy ciklikus szabályszerűség a megbízási szerződés szabályozása kapcsán, amely alapvetően magánszemélyek közötti szerződéses viszony volt, viszont kiteljesedése a kereskedelmi kapcsolatokban való használatához köthető. A XIX. századi Európában ezért a normák általánosan kettős forrásrendszert követtek, szabályozva a megbízási szerződést mind a polgári törvénykönyvekben, mind a kereskedelmi törvénykönyvekben. Ezt a mintát a romániai szabályozás is követte.

A megbízási szerződés történeti vizsgálata során megállapíthatjuk, hogy az nem egyidős az első modern polgári törvénykönyvünknek mondott 1864. évi Rptk.-val, hiszen a Caragea törvénykönyv Havasalföldön, illetve a Calimach törvénykönyv Moldvában részletesen szabályozta a megbízási szerződést, sőt egyes hatásai az aktuális szabályozásban is fellelhetőek (pl. a különös megbízás elnevezése).

Az 1864. évi Rptk. és a 2009. évi Rptk. megbízásra vonatkozó szabályozási módja bár eltérő, de lényegében a hatályos Rptk. az azt megelőző polgári és kereskedelmi szabályozás alatt meghonosodott és stabilizálódott elképzelések eredménye, amely az intézményt érintő vitás kérdéseket igyekezett lezárni.

⁹⁶ 2009. évi Rptk. 2028. cikk.

⁹⁷ Vö. GÂRBOVAN: *i. m.*, 389.; G. PIPEREA: *i. m.*, 2175.

⁹⁸ RĂZVAN DINĂ: *Contracte civile speciale în noul Cod civil. Note de curs*, Universul Juridic, București, 2013, 243.

⁹⁹ GÂRBOVAN: *i. m.*, 381.

¹⁰⁰ Vö. 2009. évi Rptk. 2030–2038. cikkek.

Irodalomjegyzék

1. ALEXANDRESCO, Dimitrie: *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, I. köt., Editura Tipografiei Ziarului „Curierul Judiciar”, București, 1906.
2. ALEXANDRESCO, Dimitrie: *Explicațiunea teoretică și practică a dreptului civil român în comparațiune cu legile vechi și cu principalele legislațiuni străine*, IX. köt., Atelierele grafice Socec & Co, București, 1910.
3. BESENYŐ András: *Római magánjog. A római magánjog az európai jogi gondolkodás tükrében*, 4. kiad., Dialóg Campus Kiadó, Budapest–Pécs, 2010.
4. CHIRICĂ, Dan: *Drept civil. Contracte speciale*, Lumina Lex, București, 1997.
5. COSMA, Doru: *Teoria Generală a actului juridic civil*, Editura Științifică, București, 1969.
6. DIANA DĂNIȘOR: *Considerații privind contractul de mandat. Accepțiuni și evoluții ale termenului în drept*, Revista de Științe Juridice, 2006/2.
7. RĂZVAN DINCĂ: *Contracte civile speciale în noul Cod civil. Note de curs*, Universul Juridic, București, 2013.
8. HONORIA DUMITRESCU: *Reprezentarea = Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*, szerk. Flavius A. BAIAS, Eugen CHELARU, Rodica CONSTANTINOVICI, Ioan MACOVEI, II. kiad., C.H. Beck, București, 2014.
9. DANA GÂRBOVAN: *Contractul de mandat = Noul Cod civil: comentarii, doctrină, explicații*, szerk. Mădălina AFRĂSINEI, Mona-Lisa BELU-MAGDO, Alexandru BLEOANCĂ, III. köt., Hamangiu, București, 2012.
10. FÖLDI András, HAMZA Gábor: *A római jog története és intézményei*, 22. átdolg. és bőv. kiad., Eszterházi Károly Egyetem, Oktatókutatási és Fejlesztési Intézet, 2016.
11. HAMZA Gábor: *Az ügyleti képviselő. Dogmatikai és elméleti vizsgálatok az antik jogoktól napjainkig*, Akadémiai Kiadó, Budapest, 1979.
12. HAMZA Gábor: *A képviselő dogmatikai konstrukciójának kérdései az antik jogrendszerekben, különös tekintettel a hellén jogra*, A Budapesti Eötvös Loránd Tudományegyetem Állam- és Jogtudományi Karának Actái, 22. köt., 1979.
13. KISFALUDI András: *A képviselő fogalma = Polgári jog I–IV. – új Ptk. – Kommentár a gyakorlat számára*, szerk. PETRIK Ferenc, 5. kiadás, HVG Orac, Budapest, 2018 (elektronikus kiadvány).
14. MIHAIL MACREA: *Viața în Dacia romană*, Editura Științifică, București, 1969.
15. LIVIU P. MARCU (szerk.): *Istoria dreptului românesc*, I. köt., Editura Academiei Republicii Socialiste România, 1980.
16. LIVIU P. MARCU (szerk.): *Istoria dreptului românesc*, II. köt., I. rész, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1984.
17. LIVIU P. MARCU (szerk.): *Istoria dreptului românesc*, II. köt., II. rész, Editura Academiei Republicii Socialiste România, București, 1987.
18. NÓTÁRI Tamás: *Római köz- és magánjog*, Scientia Kiadó, Kolozsvár, 2011.
19. NÓTÁRI Tamás: *1. 2. 3. Római jog Dacia provinciában = Erdély jogtörténete*, szerk. VERESS Emőd, Forum Iuris Kiadó, Kolozsvár, 2018.
20. IONUȚ-FLORIN POPA: *O foarte scurtă introducere în materia reprezentării*, Revista Română de Drept Privat, 2019/2.

21. Gheorghe PIPEREA: *Contractul de mandat = Noul Cod civil. Comentariu pe articole. Art. 1-2664*, szerk. Flavius A. BAIAS, Eugen CHELARU, Rodica CONSTANTINOVICI, Ioan MACOVEI, II. kiad., C.H. Beck, București, 2014.
22. Claudia E. ROȘU: *Contractul de mandat în dreptul privat intern*, C.H. Beck, București, 2008.
23. Paul VASILESCU: *Relativitatea actului juridic. Repere pentru o nouă teorie generală a actului de drept privat*, Universul Juridic, București, 2008.